

Жабинец Н. В. Формирование ценностей гражданского общества средствами образования

Статья посвящена рассмотрению проблем формирования ценностей гражданского общества средствами образования. Проанализировано значение гражданского общества и его роль в современном государстве, определены некоторые возможные способы и методы формирования осознанного и активного гражданина.

Ключевые слова: ценности, образование, гражданское общество, гражданское образование, государство.

Zhabinets N. Formation of values of civil society by means of education

Article is devoted to consideration of problems of formation of values of civil society by means of education. Value of civil society and its role in the modern state is analysed, some possible ways and methods of formation of the conscious and active citizen are defined.

Key words: values, education, civil society, civic education, state.

УДК 37.014.5 (498) – 054.57

Волощук Юлія Іванівна,
кандидат політичних наук,
старший викладач кафедри політичних наук
Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова

**ОСВІТА ЯК ОСНОВА ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ
УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНШИНИ РУМУНІЇ**

В статті аналізується стан розвитку системи освіти українців Румунії рідною мовою в постсоціалістичний період, акцентована увага на важливих чинниках її гальмування та аргументовано, що звуження мережі шкіл і класів навчання рідною мовою може привести до повної денационалізації української національної меншини Румунії.

Ключові слова: освітня політика, українська національна меншина Румунії, Румунія.

Соціально-економічне становище народу будь-якої країни визначається рівнем розвитку його культури. Відтак усі народи прагнуть підняти на найвищу сходинку розвитку освіти, науки, мови, мистецтва. Цілком зрозуміло, що між різними етносами завжди існують відмінності в рівнях національної культури, освіченості, виховання; різним народам притаманні властиві їм релігійні уподобання, традиції, звичаї, обряди, побут та ін. Національна культура перебуває у цілковитій залежності від загальної освіченості та виховання молодих поколінь. Це значною мірою стосується і процесу відродження національної свідомості українців Румунії.

Мета даної статті – аналіз розвитку освіти української національної меншини Румунії рідною українською мовою в постсоціалістичний період та її ролі у збереженні національної ідентичності українців.

Враховуючи важливість освіти у збереженні національної ідентичності українців Румунії, її розвитку та проблемам приділяли і приділяють увагу вчені, які досліджують розвиток національних меншин. Серед них слід відзначити Азу Л., Попка А., Куреляка В., Лучканина С., Семенюка І., Швачку О. та інші. Значну інформацію дають опрацьовані архівні матеріали та інтернет-видання.

Політичні, економічні та соціальні зміни, які відбулися в Румунії у 1990 році, відкрили новий етап у розвитку суспільства. Румунія обрала демократичний шлях розвитку, який ґрунтується на дотриманні прав людини та свободи слова. Відповідно до Конституції, всім національним меншинам, що проживають на території держави, надано право на самовизначення, на вільний розвиток національної культурної спадщини, на створення

громадських установ та організацій, діяльність яких спрямована на їхній захист. Отже, для українців розкрилися широкі можливості для всебічного розвитку.

Згідно з румунським законодавством, постало завдання відновлювати українські школи в селах, де проживають українці. На початковому етапі роботи важливо запроваджувати у школах більшу кількість уроків української мови і поступово переходити на викладання всіх інших предметів українською мовою. Поза всяким сумнівом, відродження українського шкільництва залежить більшою мірою від самих українців. З огляду на те, що хоч багато українців закінчили румунські вищі навчальні заклади викладати предмет зі своєї спеціальності українською мовою були неспроможні. У місті Сігету Мармаціей діє філія Української світової спілки професійних учителів (сама спілка заснована у Філадельфії, США). Метою її діяльності є відродження українських шкіл у всіх українських селах [3, с. 138].

На сьогодні в Румунії існує єдиний український ліцей ім. Т. Г. Шевченка у м. Сігету Мармаціей, який був відновлений у вересні 1997 року, в урочистому відкритті якого взяв участь тодішній Президент Румунії Еміл Константінеску [4, с. 428]. В ліцеї навчається менше 200 дітей і який ще не став повноцінним, виходячи з вимог, що пред'являються Міністерством національного виховання Румунії до такого типу навчальних закладів. Ліцей не забезпечений навчальними площами, що не дозволяє йому розширитися і, відповідно, комплектувати як адміністративний, так і власний педагогічний колектив (через відсутність «навантаження» багато вчителів працюють за сумісництвом). Це в свою чергу призводить до того, що не всі предмети у ліцеї викладаються українською мовою, педагогічні кадри є недостатньо кваліфікованими [2]. Здійснення в Румунії реформи в галузі освіти призвело до ліквідації підготовки в ліцеї педагогічних кадрів для дошкільної та початкової освіти. Відкриття ж коледжу на базі ліцею через перераховані вище причини неможливе [1, с. 23].

Окрім відновленого ліцею ім. Т. Г. Шевченка в м. Сігету Мармаціей, у Румунії на сьогодні не існує жодної повної середньої школи, ліцею чи гімназії з викладанням більшості предметів українською мовою. Тільки в деяких селах повіту Марамуреш в румунських школах існують класи з викладанням українською мовою частини навчальних предметів (так звані українські секції). В інших школах є класи, де українська мова та література викладаються як предмет [10, с. 7].

Для того щоб зрозуміти низький рівень розвитку мережі шкіл з викладанням рідною українською мовою для української національної меншини Румунії нам необхідно конкретизувати певні чинники, що гальмують цей процес. Така ситуація склалася завдяки опору з боку повітового інспекторату з питань освіти та інших офіційних чиновників повітового рівня запровадженню викладання українською мовою. Директори шкіл та повітові інспектори, переважно румуни за національністю, переконують батьків у недоцільності навчання дітей українською мовою.

Іншою проблемою є відсутність кваліфікованих педагогічних кадрів. У деяких школах українську мову викладають неатестовані викладачі (така ситуація також влаштовує румунську сторону і дає підстави стверджувати, що діти не бажають вивчати українську мову). Навіть там, де є класи з вивченням української мови, здійснення навчального процесу відбувається з великими труднощами. Причому це пов'язано не лише з недостатнім матеріально-технічним забезпеченням шкіл, але й з особливостями організації викладання цих дисциплін. Вивчення рідної мови не включається до річних навчальних планів загальноосвітніх шкіл. Фактично відбувається перевантаження шкільної програми за рахунок позапланових уроків української мови. Це не сприяє кращому засвоєнню матеріалу і, до того ж, негативно сприймається і школярами, і вчителями.

Крім згаданих, впровадженню системи освіти українською мовою в Румунії перешкоджають ще й такі чинники:

- у Румунії не існує системи підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів для надання освітніх послуг українською мовою;

- стримування румунською стороною процесу відновлення та започаткування діяльності українських шкіл в місцях компактного проживання української меншини;
- відсутність навчальних програм та підручників для освітніх закладів з українською мовою викладання [6].

Завдяки Союзу українців Румунії (СУР) – громадській організації українців Румунії, яка покликана захищати національні інтереси українців, процес навчання українською мовою пожвавився, але усунути проблеми і на даний час не вдається. Так, аналіз стану навчання українською мовою у повіті Сучава свідчить про щорічне зростання кількості учнів, які вивчають українську мову шляхом заснування нових груп та класів у багатьох школах сіл повіту; заснування у коледжі ім. Лацку Воде в Сереті чотирьох класів (по 19–20 учнів) з викладанням української мови; відновлено викладання рідної мови в багатьох школах, де воно раніше було припинено. Про якісний рівень знань свідчать результати олімпіад, Міжнародного конкурсу ім. Петра Яцика. Відчутною у залученні до вивчення рідної мови була акція Генерального консульства України в м. Сучаві та делегацій з України під назвами «Буквар – кожній українській дитині» або «Караван книжок». Разом із тим, є ряд загроз, які полягають у розчленуванні окремих груп та класів внаслідок термінового розпорядження № 1618/2009; в недостатньому фінансуванні рідної мови; в закритті низки шкіл з малою кількістю учнів у 2009 році; в поганому фінансовому стимулюванні педкадрів; в недостатньому пізнанні законодавства щодо вивчення рідної мови, а також слабкому знанні прав національних меншин [5, с. 3].

Що стосується стану української мови в закладах вищої освіти, то у 1952 році в Бухарестському університеті відкрито відділення україністики, попри свою потужну наукову традицію, воно не могло задовольняти всі потреби української національної меншини Румунії, а особливо вихідців із сіл далекої Мараморощини (Верхня Рона, Кривий, Поєніле де суб Мунте тощо), яким уже й до м. Бухарест діставатися стало дещо проблематично через дорожнечу залізничного сполучення в Румунії [7, с. 1]. У цих умовах для можливості вивчення рідної мови представниками, передусім, українського населення Мараморощини (а також і Сучавського повіту) з'явилася нагальна потреба заснування відділення української мови й літератури в давньому славетному Клузькому університеті імені Бабеша-Бойоя, що й було здійснене за сприяння ректорату університету та завдяки титанічним зусиллям заслуженого професора Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктора *honoris causa* Клузького університету, «українця з румунським серцем», Станіслава Володимировича Семчинського (1931–1999 рр.), який, за два місяці до свого відходу у вічність, на запрошення тодішнього Президента Румунії Еміля Константінеску здійснив візит до Румунії й узяв участь у відкритті кафедри україністики університету міста Клуж-Напоки. Варто також відзначити, що поява українських студій в університеті міста Клуж-Напока стала можливою і завдяки подвижницькій діяльності Івана Семенюка – університетського конференціара, доктора філософії, який доклав чимало зусиль для забезпечення функціонування цього відділення. Заснування відділення україністики в місті Клуж-Напока стало можливим ще й тому, що у місті функціонує Культурне товариство «Румунія – Україна» (єдине в Румунії з такою назвою, у м. Бухарест його немає; доречно зауважити, що в м. Києві ще з 1952 року існує Товариство «Україна – Румунія», яким тривалий час опікувався С. В. Семчинський) [4, с. 429].

Отже, з вересня 1999 року на філологічному факультеті Клузького університету в межах кафедри слов'янської філології існує відділення української мови й літератури, на яке щорічно набирають на бюджетній основі до 10 студентів. Українська мова й література студентами вивчається як перший фах, як другу спеціальність вони опановують румунську або іноземну (переважно англійську) філологію. Практично всі студенти українського відділення є представниками української національної меншини з Мараморощини, переважно із сіл з чисельним українським населенням. Термін навчання – чотири роки (так

скрізь на філологічному факультеті Клузького університету), протягом цього часу студентам читаються як обов'язкові, так і дисципліни вільного вибору.

До викладання української мови і літератури в Клузькому університеті залучаються й викладачі вузів з України. Так, у м. Клуз певний час працював доцент кафедри української мови Ужгородського національного університету Михайло Кондор [4, с. 430].

Крім Клузького університетом, українське відділення було засновано і у Сучавському (1999 р.). Програма вивчення української мови і літератури однакові [8, с. 4].

Фактом високої значимості відкриття українського відділу у престижному університеті ім. Штефана Великого м. Сучави стали урочистості з нагоди 10-річчя цієї події. Урочисте засідання сучавські організатори вміло поєднали із міжнародною сесією наукових доповідей «О. Кобилянська». Виступаючи, генеральний консул України в Сучаві Василь Боєчко відзначив, що український відділ словесності в Сучаві готує прекрасних спеціалістів, багато з яких працюють із любов'ю у школах сучавського повіту, навчаючи дітей-українців рідної мови, і висловив надію, що всі будуть докладати зусиль, щоб дане відділення надалі процвітало на фоні добросусідства між Румунією та Україною і партнерства між Сучавським університетом та Чернівецьким національним університетом [12, с. 4].

Серед проблем, що стоять перед відділеннями україністики університетів, це:

- гальмується підготовка освітніх кадрів для українських шкіл в Бухарестському університеті (незважаючи на неодноразові звернення, набір у секцію української мови та літератури проводиться один раз на 2 роки);
- університети міст Сучава та Клуз-Напока не забезпечені кваліфікованими кадрами, мають проблеми з акредитацією, катастрофічною нестачою навчальних посібників, майже цілковитою відсутністю періодичної преси з України, нової літератури, обмеженістю зв'язків з Україною [9].

Також вимагають невідкладного вирішення та підтримки з боку України, такі проблеми, а саме:

- у більшості румунських шкіл, які функціонують в українських селах, зокрема повіту Марамуреш, де українська мова вивчається як рідна, немає кабінетів української мови та літератури;
- вчителі української мови та літератури не забезпечені методичною літературою, наочними посібниками та обладнаннями;
- учні українських класів не забезпечені підручниками, видавництво у Румунії припинилося на початку 1990-х років;
- не створена спільна українсько-румунська робоча група по підготовці та випуску підручників для викладання українською мовою;
- більшість вчителів української мови та літератури є некваліфікованими спеціалістами;
- вчителі, інтелігенція, інші категорії українського населення не мають змоги передплатити та отримувати літературні видання, газети та журнали з України;
- у більшості румунських шкіл в українських селах не існує бібліотек з українською художньою та навчальною літературою;
- через низьку матеріальну та побутову забезпеченість в Україні студентів українського походження з Румунії, що навчаються за Протоколом про співробітництво між міністерствами освіти двох країн, чисельність бажаючих навчатися в ВУЗах нашої країни постійно скорочується [9].

Історія дала українській національній меншині Румунії наприкінці ХХ ст. найбільшу можливість для збереження та розвитку своєї національної самобутності. Але реальні факти були не з найкращих. Тоталітарний режим Ніколає Чаушеску, ціллю якого було знищення українства в цілому шляхом асиміляції та денационалізації, притупив національний розвиток меншини на десятки років і позбавив його для кількох поколінь українців. Найбільший удар

прийшовся на мову, тому керівники новоствореного Союзу українців Румунії, добре розуміючи ситуацію, з перших днів післяреволюційного часу намагались відновлювати шкільну справу в плані вивчення української мови. Українці в Румунії. За словами Надзвичайного та Повноважного посла України у Румунії Теофіла Бауера українці в Румунії поступово асимілюються через відсутність цілісної системи освіти українською мовою, таке становище призводить до поступової денаціоналізації українців Румунії [11]. Долаючи крок за кроком труднощі у відродженні освітнього надбання, стали помітними результати активних дій українців в даний час по розвитку шкільництва рідною українською мовою. Великі надії при цьому покладались і покладаються на історичну Батьківщину, але в силу різних обставин як об'єктивних, так і суб'єктивних допомога в плані освітнього розвитку української меншини ще недостатня.

Література:

1. Аза Л. О. Українці в Румунії: Сучасний стан та перспективи етнокультурного розвитку / Л. О. Аза, А. А. Попок, О. В. Швачка. – К. : Соціс, 1999. – 88 с.
2. Корнелій Регуш. Хай береже нас взаємопошана і злагода... / Корнелій Регуш // Вісті з України. – 1996. – № 6.
3. Куреляк В. Українці Румунської Мараморощини : [монографія] / В. Куреляк. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. – 184 с.
4. Лучканин С. М. Українські студії в університеті імені Бабеша-Болей міста Клуж-Напока (Румунія) / С. М. Лучканин // Збірник наукових праць НДІУ. – К., 2005. – Т. 4. – С. 427–431.
5. Міжок Л. Стан навчання українською мовою у повіті Сучава 2006–2010 рр. / Л. Міжок // Вільне слово. – 2010. – № 23–24. – С. 3.
6. Порівняльна характеристика забезпечення прав етнічних українців в Румунії та етнічних румун в Україні // Поточний архів Державного комітету у справах національностей та релігій.
7. Семенюк І. «Рідне слово» – новий крок на шлях самоутвердження української інтелігенції Мараморощини / І. Семенюк // Рідне слово. – 2004. – Ч. 1. – С. 1.
8. Семенюк І. Українське шкільництво в повіті Марамуреш у другій половині ХХ ст. / І. Семенюк // Вільне слово. – 2007. – № 9–10. – С. 4.
9. Спільний моніторинг забезпечення української меншини в Румунії та румунської меншини в Україні // Поточний архів Державного комітету у справах національностей та релігій.
10. Ткачук С. Нас мало, але ми в ... вишиванках : [інтерв'ю] / С. Ткачук // Голос України. – 1992. – 19 серпня. – С. 7.
11. Паплаускайте М. Українці в Румунії асимілюються через відсутність освіти українською? [Електронний ресурс] / М. Паплаускайте – Режим доступу : <http://vidia.org/2012/9141>
12. Lăcrămioara Grigoriuc Aniversare la Universitatea «Ștefan cel Mare» din Suceava // Curierul ucrainean. – 2010. – № 179–180 (noiembrie). – P. 4–5.

Волощук Ю. И. Образование как основа сохранения национальной идентичности украинского национального меньшинства Румынии

В статье анализируется состояние развития системы образования украинцев Румынии родном языке в постсоциалистический период, акцентировано внимание на важных факторах его торможения и аргументированно, что сужение сети школ и классов обучения на родном языке может привести к полной денационализации украинского национального меньшинства Румынии.

Ключевые слова: образовательная политика, украинское национальное меньшинство Румынии, Румыния.

Voloshchuk J. Education as the base of preserving national identity of the Ukrainian national minority in Romania

The article deals with the educational system status development of the Ukrainians' in Romania of their mother tongue in the post social period, the attention is also paid to the important factors of it's braking and it was argued that narrowing network of schools and classes with the mother tongue studying can lead to the fully denationalization of the Ukrainian national minority in Romania.

Key words: *the educational policy, the Ukrainian national minority in Romania, Romania*

УДК 130.2

Уваркіна Олена Василівна,
доктор філософських наук, доцент,
Пучков Олександр Олександрович,
кандидат філософських наук, доцент

РОЛЬ ОСВІТНЬОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ПОДОЛАННІ ЦІННІСНОГО РОЗКОЛУ ЦИВІЛІЗАЦІЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Розглядається роль освітньої комунікації у подоланні ціннісного розколу цивілізацій в умовах глобалізації.

Ключові слова: *цивілізація, глобалізація, цінності, комунікації, освіта.*

Дослідження феномену ціннісного розколу цивілізації в умовах глобалізації показало, що важливу роль серед основних чинників подолання розколотості відіграють наука, освіта і культура, які через комунікаційний простір інтегрують національні освітні системи в єдині регіональні і світові осередки знання, культури й просвітництва. Проблема ціннісного розколу цивілізації в умовах глобалізації світу цікавить сьогодні фахівців економічної, політичної та соціокультурної галузі і спонукає до пошуку різномірних і різноструктурних чинників подолання причин міжцивілізаційної конфліктогенності. Особливо це питання актуалізується в сучасній державній освітній політиці і потребує особливої уваги дослідників соціально-гуманітарної сфери. В контексті розгляду специфіки цивілізацій до цієї проблематики звертались Ф. Фурьє і К. Сен-Сімон, М. Бердяєв і Й. Гердер, О. Шпенглер і М. Данилевський, А. Тойнбі і Е. Літтре, Х. Ортега-і-Гассет і А. Фергюсон, В. Вернадський і Ф. Бродель. Серед сучасних західних фахівців, які досліджували цю проблему, слід назвати таких вчених, як Х. Арндт, Д. Белл, З. Бжезинський, М. Вебер, Д. Істон, С. Ліпсет, А. Тойнбі, Е. Тоффлер, М. Хайдеггер, С. Хантингтон, Ф. Шміттер, М. Штомпка, К. Ясперс та інші.

Серед праць українських дослідників, які тією чи іншою мірою аналізували процеси подолання ціннісного розколу, вирізняються роботи В. Андрущенко, В. Ананьїна, В. Бабкіна, О. Бабкіної, І. Бойченка, І. Варзара, Т. Андрущенко, Л. Губерського, Ю. Косенко, В. Кременя, М. Култаєва, І. Кураса, М. Лукашевича, М. Михальченка, З. Самчука, С. Телешуна, В. Тертички, А. Толстоухова, Л. Шкляра, М. Шульги, Т. Яшук та інших.

Актуальність нашого дослідження зумовлена тим що глобальність світу ще не означає його цілісність, прозорість і комунікативність. Більше того, такий світ вимагає особливого рівня свідомості і відповідальності, в якому закладався б потенціал міжцивілізаційної толерантності. Поки що, в більшості, даються не надто оптимістичні прогнози: «Сучасна цивілізація, яка здається як ніколи взаємозв'язаною, виявляється різко розділеною; сьогодні в західній літературі все частіше визнається, що навіть в умовах «холодної війни» цілісність світу здавалася набагато більш ймовірною, аніж сьогодні. Формування нового однополярного світу створює ілюзію автономності розвинутих країн, однак в той же час